

آسیب شناسی ارتکاب جرم در بین نوجوانان و راهکارهای پیشگیری از آن در جامعه

(تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۰۳/۱۵ ، تاریخ تصویب ۱۳۹۷/۰۷/۱۵)

ژاله محمودی

چکیده

بزهکاری یک پدیده بسیار پیچیده اجتماعی است که در محیط های اجتماعی مختلف به شکل های متفاوتی دیده می شود . تعریف بزه و رفتار بزهکارانه در هر جامعه ای توسط قوانین حقوقی و هنجار های اجتماعی آن جامعه مشخص می شود . اگرچه در بیشتر جوامع ، بزه به عنوان رفتاری قابل تنبیه از طرف قانون تعریف شده است ؛ اما صرفاً در تبیین آن مفهوم حقوقی مسئله کافی نیست . بزهکاری به معنای تعدادی متغیر از اعمال ارتكابی علیه احکام قانونی که می تواند ماهیت های مختلفی داشته باشد ، وجه مشترک تمام جوامع انسانی است . در این پژوهش از مقاله " پدیده بزهکاری در بین نوجوانان و جوانان و راههای پیشگیری خانم شهرزاد بذرافشان " کمک شایانی گرفته شده و که در آن با استفاده از فرمولهای آماری ، ۶۵ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده اند . و نمونه گیری به صورت تصادفی ساده در بین نوجوانان قانون اصلاح و تربیت استان گلستان می باشد و همچنین از شیوه مصاحبه نیز استفاده می شود . بنابراین مهم ترین منبع این پژوهش مقاله مزبور می باشد .

واژگان کلیدی: آسیب شناسی جرم، بزهکاری نوجوانان، پیشگیری از جرم، روانشناسی

جرم، عوامل جرم زا

بخش اول: کلیات

بزه، اولین پدیده‌ای بود که با تجمع افراد به دور یکدیگر و شکل گرفتن جامعه، تظاهرپیدا کرد، زیرا گردهم آمدن افراد موجب سرپیچی از برخوردهای گوناگونی بین آنها گردید و به همین دلیل دستورات و مقرراتی پدید آمد تا قدری آزادی افراد را به سود جامعه مقید گرداند و حدود هر یک از افراد جامعه مشخص گردد. بررسی‌های جرم‌شناسی نشان می‌دهد که هر معلولی، علتی دارد و هیچ چیز به خودی خود به وجود نمی‌آید بنابراین هر جرمی هم دارای علل سازنده‌ای است که بر روی فرد اثر می‌گذارد و او را بسوی ناسازگاری و نابهنجاری سوق می‌دهد. بزهکاری اصولاً از مجموعه‌ای از جرائمی به وجود می‌آید که در یک زمان و مکان معین به وقوع می‌پیوندد و به همین جهت زمانی که مورد بررسی قرار می‌گیرند، در حقیقت کلیه پدیده‌های اقتصاد، فرهنگی، بهداشتی، سیاسی، مذهبی، خانوادگی و... یک جامعه عمیقاً مورد مطالعه واقع می‌شوند. در وحله اول بزهکاران از جهات مختلف، سن، میزان تحصیلات، جرم، مشکلات خانوادگی و... تقسیم بندی می‌شوند و بدنبال آن علل و عوامل موثر بزهکاری اطفال و نوجوانان و پیشگیری از این عامل را اشاره خواهیم کرد. «لغت نوجوان که معادل کلمه Adolescent انگلیسی می‌باشد از لغت لاتین مشتق شده که به معنای رشد کردن می‌باشد عنوان نوجوانی معمولاً به گونه‌ای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد ساده‌ترین تعریف می‌توان آنرا به گروه سنی اطلاق کرد که بین دوران کودکی و بزرگسالی است و این خود دامنه وسیعی را دربر می‌گیرد. حدود و همچنین طول مدت آن چندان مشخص نیست و بسته به افراد و جوامع گوناگون است. دوران نوجوانی از قدیم دورانی دشوار قلمداد شده است. ۳۰۰ سال پیش از تولد مسیح ارسطو چنین اظهار داشت که نوجوانان پرشورند و آماده‌اند که خود را بدست غرایز بسپارند بنابراین نوجوانی دوره‌ای است حد فاصل میان کودکی و بزرگسالی به نظر برخی از دانشمندان نوجوانی یک پدیده فرهنگی است. در این دوران، نوجوان بدنبال هویت می‌باشد زیرا هویتشان در حال شکل گرفتن است چون در حال یافتن پاسخ من کیستم هستند تا برای زندگی در جامعه مهیا شوند، بر اساس نظریه اریکسون «اگر هویت نوجوان شکل بگیرد و نوجوان بتواند خود را بشناسد تعادل روانی وی

تضمین می شود ولی اگر سرخوردگی و عدم اعتماد جاگزین شود و به تماس با مردم نوجوان گوشه گیر شود و به جای تحرك به رکود گرايد تعادل روانی وی به هم می خورد و دچار بحران هویت می شود.»

بند اول: مفاهیم و متغیرهای اساسی پژوهش

عمده ترین مفاهیم و متغیرهایی که از مطالعه منابع و بررسی تئوریکي بزهکاری در بین نوجوانان بدست آمده است عبارتند از:

۱. بیکاری

۲. فقر

۳. عوارض والدینی (اعتیاد یکی از والدین)

۴. اختلاف والدین

۵. مهاجرت

۶. جنگ

۷. محیط اجتماعی

۸. اقتصاد خانواده

بند دوم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب گروه سنی

مجموعه افراد بررسی شده از لحاظ گروه سنی در بند اصلاح و تربیت استان گلستان در ۳ طبقه به شرح ذیل قرار گرفته اند:

سن	فراوانی	درصد
۱۵-۱۷	۱۰	۱۵/۴۰
۱۸-۲۰	۳۵	۵۳/۸۰
۲۱-۲۳	۲۰	۳۰/۸۰
جمع	۶۵	۱۰۰

براساس نتایج بدست آمده از این بررسی هایی که دربند اصلاح و تربیت استان گلستان صورت گرفته است . سن نوجوانی یعنی ۲۰- ۱۸ سالگی بیشترین رقم بزهکاری با (۵۳/۸ درصد) را داشته است . بزهکاریها درنوجوانان از این جهت چشمگیر است که آنان نیروی فوق العاده ای دارند و می توانند مشکلی جدی برای خانواده و اجتماع خود ایجاد کنند .

بند سوم: فراوانی افراد بررسی شده بر حسب سطح سواد

مجموع افراد بررسی شده از لحاظ سطح تحصیلات دربند اصلاح و تربیت استان در ۴ طبقه به شرح ذیل تقسیم شده اند :

تحصیلات	فراوانی	درصد
بیسواد	۱۶	۲۴/۶۰
ابتدایی	۲۱	۳۲/۳۰
راهنمایی	۲۰	۳۰/۸۰
متوسطه	۸	۱۲/۳۰
جمع	۶۵	۱۰۰

همانطوری که جدول فوق نشان می دهد که از مجموع افراد مورد بررسی ،بیشترین فراوانی مربوط به افرادی است که دارای تحصیلات ابتدایی (با ۳۲/۳۰ درصد) و کمترین فراوانی نیز به افراد با سطح تحصیلات متوسط (با ۱۲/۳۰ درصد) تعلق دارد. به عبارت دیگر با افزایش سطح تحصیلات از تعداد اینها کاسته شده و درمواقع اغلب آنان را مددجویان کم سواد تشکیل می دهند .

بند چهارم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب نوع جرم

مجموع افراد بررسی شده از لحاظ جرم دربند اصلاح و تربیت استان گلستان در ۴ طبقه به شرح ذیل تقسیم شده اند :

جرم	فراوانی	درصد
سرقت	۲۸	۴۳/۰۷

ایراد ضرب	۱۹	۲۹/۲۵
اعتیاد	۱۵	۲۳/۰۷
قتل	۳	۴/۶۱
جمع	۶۵	۱۰۰

همانطوری که جدول فوق نشان می دهد که از مجموع افراد مورد بررسی، بیشترین فراوانی مربوط به جرایم سرقت (با ۴۳/۰۷ درصد) و کمترین فراوانی نیز مربوط به جرایم قتل (با ۴/۶۱ درصد) می باشند بقیه افراد بزه اعتیاد و مواد مخدر و ایراد ضرب و جرح ذکر کرده اند.

بند پنجم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب تعداد خانوار

مجموع افراد مورد بررسی شده از لحاظ تعداد خانوار در ۴ طبقه به شرح ذیل تقسیم شده اند:

تعداد خانوار	فراوانی	درصد
۲-۵	۱۰	۱۰/۴۰
۶-۹	۳۲	۴۹/۲۳
۱۰-۱۳	۲۱	۳۲/۳۰
۱۴-۱۷	۲	۳/۰۷
جمع	۶۵	۱۰۰

همانطوری که جدول فوق نشان می دهد بیشترین فراوانی مربوط به افرادی هستند که تعداد خانوار آنان از ۶ تا ۹ نفر باشند. در واقع این نشان دهنده اینست که خانواده پر جمعیت بیشتر مرتکب جرم می شوند شاید علتش نیز این است که بخاطر پر جمعیت بودن خانواده، والدین نمی تواند به فرزندانشان از نظر عاطفی رسیدگی نمایند.

بند ششم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب مدت تحمل کیفری

مجموعه افراد بررسی شده از لحاظ مدت تحمل کیفری در ۴ طبقه به شرح ذیل تقسیم شده اند:

مدت تحمل کیفرس به ماه	فراوانی	درصد
۱-۶	۳۷	۵۶/۹۲

۲۴/۶۱	۳۶	۷-۱۲
۱۰/۷۷	۷	۱۳-۱۸
۷/۷۰	۵	۱۹-۲۴
۱۰۰	۶۵	جمع

باتوجه به جدول فوق ملاحظه می شود که اکثر افراد بررسی شده، مدت تحمل کیفری کوتاهی داشته یعنی از بین ۶۵ نفر افراد بررسی شده ۳۷ نفر آنان (با ۵۶/۹۲ درصد) تحمل حبس تا ۶ ماه می باشد در واقع این نشان دهنده اینست که هرچه بر میزان تحمل کیفری افزوده می گردد از تعداد آنان کاسته می شود.

بند هفتم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب سابقه کیفری

مجموع افراد بررسی شده از لحاظ سابقه کیفری در ۴ طبقه بشرح ذیل تقسیم شده اند.

سابقه کیفری	فراوانی	درصد
۱	۴۵	۶۹/۲۵
۲	۱۵	۲۳/۰۷
۳	۲	۳/۰۷
۴	۳	۴/۶۱
جمع	۶۵	۱۰۰

همانطوری که جدول فوق نشان می دهد از بین افراد بررسی شده در بند اصلاح و تربیت استان افراد با سابقه به مراتب کمتر از افراد بدون سابقه است از بین ۶۵ مورد بررسی شده ۴۵ مورد آنان یعنی (۶۹/۲۵ درصد) دارای یکبار سابقه هستند بقیه افراد بررسی شده دارای ۲ بار یا بیشتر سابقه دارند.

بند هشتم: توزیع فراوانی افراد بررسی شده بر حسب مشکل خانوادگی

جدول زیر وضعیت خانوادگی بزهکاران در بند اصلاح و تربیت رانشان می دهد.

سابقه کیفری	فراوانی	درصد
-------------	---------	------

۲۳/۰۷	۱۵	فوت والدین
۱۵/۳۸	۱۰	طلاق
۱۶/۹۲	۱۱	ازدواج مجدد
۲۳/۰۷	۱۵	اعتیاد والدین
۵۳/۱۵	۳۵	ناسازگاری والدین
۱۰۰	۶۵	جمع

« از اطلاعات فوق می توان استنتاج نموده خانواده بزهدکاران دچار نوعی اختلال و اشکال است . ۵۳/۱۵ درصد ناسازگاری در خانواده هایی که پدر و مادرزنده بود و باهم بوده اند نمایانگر ارتباط نادرست خانوادگی است که می تواند باعث اقدام به بزه در نوجوانان گردد . و ۳۸/۴۷ درصد آنان از محبت لازم که اعضا خانواده را یکدیگر نزدیک می کند محروم بوده اند . بطور کلی می توان چنین استنتاج کرد که روابط خانوادگی در این بزهدکاران مطلوب نبوده و اشکالات مختلف خانوادگی وجود داشته است . » نهایتاً بررسی انجام شده در بند اصلاح و تربیت استان نشان می دهد که در بزهدکاری نوجوانان روابط و اشکالات خانوادگی وجود داشته و بصورت زیر بوده است :

۱. نداشتن سرپرست و جدا بودن پدر و مادر از یکدیگر

۲. ناهنجاریهای خانوادگی و وجود اختلاف بین پدر و مادر

۳. عدم توجه به تربیت فرزندان و فقدان راهنمایی لازم به آن

۴. سخت گیری پدر و مادر و بد رفتاری آنان با فرزندان خود

۵. ظلم و ستم ناپدری یا نامادری

بخش دوم: علل و عوامل پدیده مجرمانه

علت بروز بزهدکاری معمولاً علت واحدی نیست بلکه همیشه چندین علت دست به دست یکدیگر داده و باعث بروز بزه در افراد می گردند . اینک علل مهمی را که می توان نسبت به سایر عوامل اساسی تر تشخیص داد در زیر اشاره می نمایم ۱. عوامل اجتماعی: جامعه شناسان

به عوامل مستقیم و غیر مستقیم محیط و تراکم جمعیت ، وضع سکونت ، آلودگی هوا و غیره توجه کرده اند . نقش شرایط اجتماعی و تعارضاتی که در چهارچوب آن به وقوع می پیوندد ، انکار ناپذیر است . مع ذلک نه می توان بزهکاری راتنها براساس عوامل اجتماعی بررسی کرد و نه یافته های مستقل این زمینه قبلی همواره هماهنگ است . بررسی ها نشان می دهد وقتی که در جامعه ای ثبات و پایداری اجتماعی وجود نداشته باشد ، جامعه در شرایط دشواری چون شورش ، جنگ یا انقلاب باشد و یا پاره ای شرایط غیر عادی و ناسازگاری عمومی در جامعه رواج داشته باشد ، میزان بزهکاری روبه افزایش می گذارد . وبه عکس ، هر قدر جامعه به سوی پایداری سوق داده شود ، میزان بزهکاری کاهش می یابد .

۲. طبقه اقتصادی: فقر یکی از عوامل مهم از انواع انحرافات از جمله دزدی و انحراف جنسی در مردم ، به ویژه اطفال ونوجوانان است . فقر بی گمان بوجود آورنده سختی ها و ناملایمی است که اگر نتوان با آنها مبارزه کرد ، خواه ناخواه انسان را به در می آورد . بیشتر محرومیتها و برآورده نشدن تمایلات که موجب عدم اطمینان اجتماعی می شود، ناشی از عامل فقر است ونمی توان آن رانادیده گرفت . بیکاری ، کمبود مواد غذایی و پوشاکی ، بی سوادی وعقب افتادگی ، جهل وخرافات ، عدم بهداشت کافی وانواع بیماریهای روحی وجسمی وحتى در سطح جهانی ، جنگها و خونریزها ، ریشه در نیازهای مادی وترس از فقر دارد . فقدان مسکن ، زندگی در زاغه ها ، سوء تغذیه وبهداشت کافی ناکافی نیز که بافقر ، ارتباط دارند . از عوامل مهم بزهکاری به شمار می آیند .

۳. روابط والدین ونوجوان: احتمال می رود مهم ترین عامل مؤثر در بزهکاری ، روش تربیتی نارس یا اختلال در شبکه ارتباطی خانواده باشد . تقریبا تمام پژوهشها نشان داده اند . والدین که با کودکان خود مهربان نیستند بیشتر احتمال دارد که فرزندان بزهکار داشته باشند . همچنین افزایش احتمال بزهکاری در خانواده هایی وجود دارد که :

۱. والدین از روشهای انضباطی بسیار سخت گیرانه یا بسیار بی بند و بار و فریبنده استفاده می کنند .

۲. شیوه انضباطی به جای آنکه مبتنی بر استدلال باشند مبتنی بر تنبیه بدنی است .

۳. والدین نسبت به فرزندان خود به جای آنکه گرم صمیمی و عاطفی باشند، بی توجه، غافل و تمسخرکننده هستند آشکار شده است که کودکان بزهکار رابطه بسیار ضعیفی با پدران خود داشته و آنها را به عنوان الگوهای غیر قابل پذیرش ارزیابی میکنند.

خانواده های کودکان بزهکار اغلب فاقد پدر بوده و یا پدر طولانی دارد در حالی که بزهکاری با جدایی و طلاق در خانواده همبستگی دارد، ثابت شده است که داشتن مشکلاتی در مدرسه با بزهکاری رابطه بالایی دارد همچنین، والدین که از مشکلات عاطفی رنج می برند یا آنهایی که سابقه جنایی دارند بیشتر احتمال دارد که کودکان بزهکار داشته باشند تنبیه والدین تاثیری بر تقلیل بزهکاری ندارد و موجب تشدید و گاهی انتقامجو می گردد. چنانچه روسو می گوید: آنقدر کتک خوردم که حساسیتم به آن کم شد و سرانجام کتک به نظرم به صورت پاداشی برای دزدیهایم در آمد. باخود می گفتم وقتی مثل یک دزد کتک می خورم حق دارم مثل یک دزد هم رفتار کنم متوجه شوم که دزدیدن و کتک خوردن به هم مربوط هستند.

۴. نقش دوستان و همسالان: همانندسازی شدید با همسالان با وابستگی به آنها، صرف نظر از طبقه اجتماعی-اقتصادی، عامل مهمی در بزهکاری است نوجوانی که توسط والدینش مورد طرد قرار گرفته اند برای کسب حمایت و تایید به سوی همسالان کشانده میشوند. چنین نوجوانی در مدرسه ضعیف هستند و به دنبال افرادی می گردند که مانند خودشان باشند از این رو احتمال دارد که دست به اعمال ضد اجتماعی زنند و همدیگر را برای این اعمال ضد اجتماعی زنند و همدیگر را برای این اعمال مورد تشویق قرار دهند. در سوال از بزهکاران در بند اصلاح و تربیت استان در این باره که از چه کسی بزه رافرا گرفته اند اظهارتی داشته اند. از اظهارات بزهکاران بر می آید که دوستان بالاترین منبع یادگیری بوده اند مسئله توجه بیشتر والدین و مربیان را به کنترل نظرات بر دوستان فرزندان و مربیان می طلبد.

افرادى که از آنان یاد گرفته اند	فراوانى	درصد
دوستان	۴۰	۶۱/۵۳
خود شخص	۱۵	۲۳/۰۷

۱۵/۷۰	۱۰	اتفاقی و بدون تقصیر
۱۰۰	۶۵	جمع

همانطور که در جدول بالا مشهود است بیشترین فروانی در مورد افراد بررسی شده در بند اصلاح و تربیت مربوط به افرادی است که از دوستان فرا گرفته اند با (۶۱/۵۳ درصد)

۵. عوامل روان شناختی: روان شناسان علل مختلفی را برای بزهکاری بر شمردند گاهی بزهکاری را نتیجه نا کامی و تعارضات شدیدی می دانند که کودک در حال رشد به شدت از آنها رنج می برد، روان شناسان اهمیت زیادی به روابط مادر و فرزند داده اند. محرومیت از وجود مادر عامل بزرگی است که باعث بزهکاری یک نوجوان می شود. بزهکاری با صفات روان شناختی مختلفی همراه است که برخی از آنها عبارتند از هوش کمتر از متوسط سطوح بالای خشم درونی و رفتار پر خاشگرانه، ناشکیبایی، نیاز به هیجان، فقدان هم حسی با دیگران و سطوح یا بین استدلال اخلاقی ثابت شده است که بزهکاران نسبت به غیر بزهکاران عزت نفس پائین تری داشته است. پژوهش نشان می دهد عوامل دیگر عبارتند از: جنگجو بودن، جار و جنجال به راه انداختن، داشتن مشکلاتی در مدرسه و گریز از مدرسه و ناتوانی سازگاری با دیگران.

۶. علت های دیگر بزهکاری که عبارتند از:

۱. خانواده های ستیزه گر و متلاشی شده: چنین خانواده هایی یکی از عوامل اصلی و اولیه گرایش به بزهکاری محسوب شده است. زیرا اکثر ناراحتی های نوجوانان از نئیده امر و نهی و سخت گیریهای والدین و بی مهربی در کودکی و محرومیت و عدم رفاه و امنیت، عصبانیت والدین سستی اصول اخلاقی، حمایت زیاد از نوجوانان، آرزوهای جاه طلبانه والدین برای نوجوانان می باشد که گاهی هم به جنون منتهی می گردد. (۳)

« نوجوانانی که در کودکی و در نوجوانی آزادی و وسایل اولیه زندگی محروم بوده و نتوانسته اند به تحصیلات خود ادامه دهند مسلما می خواهند حقوق از دست رفته را بدست آورند و انتقام خود را از والدین و اجتماع بگیرند اینست که بطور عمدی به دنبال اعمالی می روند که برای آنها منع شده است بنا بر این به طغیان و تجاوز بر علیه حقوق دیگران از طریق ارتکاب

بزهکاری اقدام می نمایند ، تا بدین وسیله فشارهای درونی و ناراحتی های خود را تسکین داده باشند . غافل ازاینکه دردی بر درد های خود خواهند افزود . منازعات خانوادگی اعم از مشاجرات والدین و یا مشاجرات بین فرزندان ، اعتیاد والدین به مواد مخدر و مشروبات الکلی ، از رواج های مکرر وجود آوردن برادران و خواهران ناتنی ، حسادت و تبعیض بین فرزندان ، طلاق و غیره ، همگی از عوامل مهم بزهکاری نوجوانان و اطفال محسوب می گردند .» (۴) اینگونه خانواده ها سازمانی بدون رخ هستند که هیچ گونه عاطفه و محبتی بر آن حکمفرما نیست و به همین جهت نوجوان احساس ناامنی می کنند و همین اضطراب و نگرانی و عدم تائید زندگی اجتماعی او را وادار به خلافکاری می نماید . اینگونه نوجوانان به شدت از والدین خود ناراضی بوده و در عین حال چون نمی توانند با آنها ستیزه کنند ، به ناچار شورش و طغیان خود را در خارج از خانواده و نسبت به هم ردیفان خود که اولیای اجتماع باشند به ظهور می رسانند ، کودکی که دائما در خانواده با بی مهری و خشونت روبرو بوده است نه تنها در نوجوانی احساس خشم نسبت به آنها می نماید بلکه خشم خود را به خارج از خانواده نیز انتقال خواهد داد که به آن می توان نام بزهکاری داد .

۲. مدرسه : مدرسه بعد از خانواده نقش بسیار مهمی در زندگی اجتماعی کودک و نوجوانان به عهده دارد زیرا دانش آموز اغلب بیشتر وقت زنده و فعال خود را در مدرسه می گذراند بنابراین اولیاء آموزشگاه بخوبی می توانند ضمن مراقبت و کنترل رفتارهای نوجوانان به مشکلات و ناسازگاری آنها پی ببرند . از طرف دیگر موقعیت و رفتار و برنامه های مدرسه اثر مهمی در علاقمندی و یا فرار از نوجوانان از مدرسه دارد . مدرسه همچنین رشد فکری ، عاطفی و اجتماعی کودکان می شود و با آموزش حرفه ای خاص آنها را برای وارد شدن به دنیای بزرگسالان آماده می سازد .

۳. مهاجرت : عامل دیگری که امروزه افزایش بزهکاری اطفال و نوجوانان گردیده مهاجرت از روستا به شهر و مشکلات مربوط به حاشیه نشینی دست و وضع مساعد و مطلوب مراکز شهری و تمرکز امکانات رفاهی در شهرها باعث شده همه ساله عده ای از روستائیان به نقاط شهری و عده ای از کشورهای فقیر به کشورهای پیشرفته مهاجرت کنند . کمبود مسکن مناسب و عدم

انطباق باقواعد و معیارهای حاکم بر جوامع شهری باعث می‌گردد که اینگونه مهاجرین باسکونت در زاغه‌های حاشیه شهر، عملاً زندگی مجرمانه‌ای را آغاز نمایند. افزایش جرایمی نظیر سرقت، خرید و فروش استعمال مواد مخدر در این گونه، افراد، امروزه، به صورت معضلی بزرگ درآمده است بدیهی است سهم افراد خردسال در این میان بیش از سایرین می‌باشد. مهاجرین برای کسب درآمد، اطفال خردسال را نیز وادار به کارهای کاذب نموده، عملاً راه سوء استفاده از آنها برای دیگران باز می‌گذارند و خود با دیگران آنان را به تکدی، سرقت، جیب‌بری و باخريد و فروش مواد مخدر وادار می‌کنند. بعضی از دانشمندان معتقدند که مهاجرتهای داخلی و بین‌المللی، امروز یکی از دلایل عمده افزایش نرخ بزهکاری مخصوصاً در بین نسل اول مهاجرین می‌باشد.

۴. گسترش و توسعه وسایل ارتباط جمعی: پیشرفت و توسعه وسایل ارتباط جمعی علی‌رغم تمامی مزایا که داشته است دارای معایبی نیز می‌باشد. با توسعه وسایل تصویری از قبیل تلویزیون یا مجلات، سینما، رایانه و اینترنت اینگونه وسایل تبدیل به مدارس آموزشی مجرمانه‌ای برای افراد اطفال و نوجوانان گردیده است که استعداد یادگیری و تقلید آنان بسیار زیاد می‌باشند. نمایش فیلمهای رزمی و جنگی، افزایش صحنه‌های سرقت ما هر آنه و افزایش صحنه‌های قبیح هر کدام در نوع خود باعث تاثیر منفی بر اینها و گرایش آنان به اعمال مجرمانه مذکور گردیده است.

بدیهی است آشنایی با اینگونه مسائل هر روز بر میزان و گستره جرایم اطفال و نوجوانان می‌افزاید. در ارزیابی برنامه‌های سه شبکه تلویزیون آمریکا یعنی ABC و NBC و CBS معلوم شده است که این شبکه‌ها در برنامه‌های خود در هر هفته ۹۲ مورد حمله با اسلحه گرم، ۱۱۳ صحنه تجاوز به عنف، ۹ صحنه خفه کردن، ۱۶۸ صحنه نزاع با مشت و لگد و ۱۷۹ مورد تخلف از قانون را نمایش می‌دهند. از سوی دیگر، هر کودک تا رسیدن به سن ۱۴ سالگی جمیعاً ۱۳۰۰۰ مورد قتل و تجاوز را مشاهده می‌کند.»

به علاوه چون بیشتر تماشاچیان تلویزیون را طبقات فقیر و محروم جامعه را تشکیل می دهند که به علت نداشتن سرگرمی متنوع دیگر به تلویزیون پناه می برند، بنابراین تاثیر تلویزیون در ترغیب آنان به دزدی بیشتر بوده است.

نشانه یا شاخص مولفه وابستگی نوجوان به خانواده و مولفه وضع سلامت خانواده با شدت بزهکاری موثر است. بدین ترتیب که هر چه پیوند های عاطفی نوجوان با خانواده بیشتری شود و روابط پدر و مادر با فرزندان سالم تر و امن تر باشد بزهکاری کاهش می یابد. مولفه اعتقادات مثل اعتقاد به حلال و حرام و ثواب یا گناه و فکریه گناه از شدت بزهکاری می کاهد. مولفه های مربوط به پیوند های افتراقی و مولفه ارتباط نوجوانان با دوستان و اقوام نشان می دهد وجود همسایگان خلافکار و محله جرم خیز در بزهکاری موثر است.

بخش سوم: پیشگیری از پدیده مجرمانه

بند اول: سطوح پیشگیری

پیشگیری ما هیت بزهکاری پیشگیری را نیز مشکل می کند و رهیافت های چندگانه ای را که می طلبد که کلیه عوامل خطر زار در نظر بگیرد. از دیدگاه بهداشت عمومی در پیشگیری بزه، استراتژی ها و مداخله در سه سطح کلی همانند سایر مسائل بهداشتی و اجتماعی طبقه بندی می شود. این سه سطح شامل پیشگیری نوع اول یا اولیه پیشگیری نوع دوم یا ثانویه و پیشگیری نوع سوم یا ثالثیه است که بر اساس سطوح مختلف برای هر جامعه ای متغیر است. در پیشگیری اولیه به ریشه مسئله و عوامل خطر زای محیطی توجه می شود. این نوع پیشگیری سعی بر آن دارد که امکان درگیر شدن با مسئله طوری پیش برود که هرگز محلی برای رشد مسئله وجود نداشته باشد. به همین علت استراتژی های برنامه ضرورتا طوری انتخاب می شوند که بتوانند عوامل مخا طره آمیز را کاهش دهند، وضع قوانین که بعضی از محدودیت ها را ایجاد می کنند از آن جمله اند. برای مثال در جامعه ای که حمل اسلحه آزاد است، این آزادی خود یک عامل مل خطر زای امکان درگیر شدن با مسئله بزه است. بنا بر این منع حمل اسلحه یکی از استراتژی ها در آن جامعه خواهد بود. در جدول شماره ۱ نمونه ای از استراتژی های پیشگیری نوع اول معرفی شده اند. اگر چه تناقضاتی در بعضی از یافته های پژوهش در مورد کنترل بزه وجود دارد

لیکن اکثر یا فته‌ها بیا نگر آنند که برنامه‌های پیشگیری مستقیماً تأثیر زیادی در کاهش رفتارهای بزهکارانه نداشته‌اند در مقابل به پژوهش‌هایی نیز بر می‌خوریم که نشان داده‌اند مداخله اولیه جامعه و خانواده متفقا در کنترل بزهکاری تأثیر دارند. عمده برنامه‌ریزی‌های این مداخلات بر اساس یافته‌هایی است که نشان می‌دهند عوامل خانوادگی مانند: طلاق، مرگ والدین، کثرت اولاد، فقدان حمایت‌های روانی و بی‌توجهی به نیازهای عاطفی فرزندان بی‌انضباطی در خانواده، وجود فرد بزهکاری ناسازگار اجتماعی، خیانت زن یا شوهر، اختلافات خانوادگی، طرد از خانواده، فقدان زمینه‌های تربیتی مناسب در خانواده، مسکن نامناسب از نظر فضای فیزیکی و فقر در تقویت و یا کنترل بزهکاری نقش دارند. عوامل اجتماعی مانند: بیسوادی، رشد بی‌رویه جمعیت، صنعتی‌شدن، اختلافات طبقاتی، قوانین تحمیلی، بی‌عدالتی اجتماعی، بیکاری، جنگ، محیط اجتماعی نامناسب (زندگی در جوار بزهکاران) فقدان امکانات تفریحی سالم و قابل دسترس همه طبقات جامعه، زاغه‌نشینی، زورمداری سیاسی، در کنترل ورشدبزه‌موثرند. به همین جهت استراتژی‌های مداخله‌ای خانواده‌گرا و جامعه‌گرا در پیشگیری نوع اول اهمیت پیدا می‌کنند. خلاصه اینکه در سطح اول پیشگیری عمده مسئولیت به عهده خانواده و جامعه است. بسیاری از دیدگاه‌های روانشناختی، سن مناسب برای سطح پیشگیری نوع اول را قبل از ۸ سالگی می‌دانند.

بند دوم: پیشگیری ثانویه و کاهش عوامل خطرزا

در پیشگیری ثانویه هدف کلی دورنگهداشتن فرد از فعالیت‌هایی است که خطر برچسب‌بزه‌رادر فرد تقویت می‌کند. مثل کنترل خشم و خشونت، کنترل خانواده بر رفتارهای ضداجتماعی و دوری از دوستان بزهکار. پیشگیری نوع دوم نیز مانند پیشگیری نوع اول استراتژی‌های برنامه‌ریزی خود را بر اساس یافته‌های پژوهش‌ها طرح می‌کند و تأکید زیادی بر فرد و ارتباطات فرد دارد. به همین جهت استراتژی‌های پیشگیری نوع دوم از طریق یادگیری مهارت‌های زندگی اجتماعی و ارتباطات فردی از طرف دیگر تأکید می‌کند. اهمیت این سطح به‌عنوان سطح پیشگیری کمک به افراد در معرض خطر است.

بند سوم: پیشگیری ثالثیه و کنترل موقعیت خطر

پیشگیری سطح سوم سعی می‌کند موقعیت مسئله را اصلاح و یاداران مداخله کند و هدف آن پیشگیری از تکرار فعالیت‌هایی است که جرم شناخته می‌شود. برای این نوع پیشگیری لازم است درگیر مسائلی مانند تنبیه، جریمه و بازتوانی از طریق نظام حقوقی و قضا شود. پیشگیری نوع سوم برنامه ریزی مداخله‌ای و اداره موقعیت‌های خطرناک (Management Crisis Situation) را براساس فعالیت‌هایی تنظیم می‌کند که ممکن است باعث بزهکاری شوند. مرکز کنترل بیماری‌های آمریکا (Centers for Diseases Control : CDC) استراتژی‌های جامعی را در مقابله با مسئله بزهکاری جوانان پیشنهاد کرده است که عبارتند از:

۱. استراتژی‌های خانواده‌گرا

این استراتژی‌ها مهارت‌هایی را جهت تمرین آماده کرده است مانند آموزش والدین در مورد روش‌های فرزند پروری، مهارت‌های ارتباطی بین کودک و خانواده و حل مشکلات کودک و خانواده بدون تخلف و تنبیه. ملاقات‌های خانگی (Visit Strategies Home) که قادرند منابع خطر را در خانه معرفی کنند و زمینه‌های راهنمایی لازم برای نگهداری و رشد سالم کودکان را در خانه فراهم کنند.

جدول ۱- استراتژی‌های پیشگیری از بزهکاری

رشد اجتماعی	کنترل شخصی	جامعه
* حمایت‌های جامعه در آماده کردن جوانان برای تشکیل خانواده	* قبل از ازدواج: آموزش در مورد اهداف زندگی مشترک	خانواده
* حمایت‌های مربوط به دوران بارداری	* قبل از تشکیل نطفه: ممنوع کردن باروری برای کسانی که در معرض عوامل خطر زای مختلف و چندگانه قرار گرفته‌اند. (این موضوع نقض قوانین حقوق بشر است.)	
* مراقبت‌های حین زایمان توسط پزشک و تیم پزشکی	* هنگام تولد: فراهم کردن شرایط مناسب برای وضع حمل به طوریکه تمام عوامل خطر	
* تامین بهداشت		
* تامین مسکن		

<p>* مراقبت از خانواده‌ها برای ایجاد وابستگی از طریق آموزش * افزایش تعداد سازمانهای حمایتی</p>	<p>را در نظر داشته باشند * بعد از تولد : ایجاد وابستگی کودک به خانواده</p>	
<p>* درگیر کردن اطفال در فعالیتهای اجتماعی سالم * شناساندن حس همکاری</p>	<p>* آگاهی از قوانین اجتماعی قطع ارتباط با دوستان بزهکار</p>	<p>همتایان</p>
<p>* مشخص کردن ارزش های جامعه توسط مدرسه ، خانواده ، بچه ها * درگیر کردن بچه ها با تکالیف درسی به صورت پروژه های گروهی * تعیین تکالیف درسی که بخشی از وقت کودکان به آن اختصاص یابد</p>	<p>* ایجاد نظم و انضباط * تقویت رفتارهای مناسب از طریق پاداش دهی * افزایش مهارت های اجتماعی و ارتباطی و زندگی</p>	<p>مدرسه</p>
<p>* کار تمام وقت * آزادی صنعتی * ادغام کار با مطالعه</p>	<p>* شرایط ورود به کار طبق قانون تعریف شود (محدودیت های مربوط به سن کار رعایت شود) * کار نیمه وقت بدون تنظیم قرارداد انجام شود * حقوق زمان بیکاری پرداخت شود (در مورد افرادی مه شرایط احراز را دارند</p>	<p>کار</p>

۲. استراتژی جامعه گرا

این استراتژی مهارت لازم برای حل مشکل و مشکلات را فراهم می کند به طوریکه کودکان قادر باشند به جای برخورد بزهکارانه و متخلفانه مسئله را به طریق درست حل نمایند .

جدول ۲- گام های طراحی استراتژی های موثر پیشگیری و درمان

<p>گام اول تشخیص</p> <p>اولین اقدام در موضع پیشگیری ، بررسی کمی و کیفی داده های قبلی است که به نوعی شیوع رفتار های بزهکارانه را در جامعه تایید می کند . مقایسه مشکلات ، تبیین عوامل خطر، آگاهی از آمار سازمان های مختلف بهداشتی تربیتی ، نظر سنجی از جامعه و محققینی که در زمینه بزه مطالعه می کنند ضرورت دارد .</p>	
<p>گام دوم شناخت گروه هدف</p> <p>بعد از تشخیص رفتار بزهکارانه ، جامعه در گیر را برای مداخله مشخص کنید . مطالعه در مورد ویژگی های گروه هدف و عوامل زمینه ای آن بر اساس برنامه ریزی و مشخص کردن استراتژی های مداخله است . توجه داشته باشید استفاده از برنامه های مداخله ای باید آسان و قابل دسترس باشد</p>	
<p>گام سوم تبیین هدف های تحلیل آن</p> <p>سومین اقدام مشخص کردن هدف های برنامه مداخله است . تحلیل هدف ها از نظر قابلیت دسترسی و سهولت در دسترسی در این مرحله انجام می شود .</p>	
<p>گام چهارم طراحی و اجرا</p> <p>این مرحله برای دسترسی به هدف ها برنامه ریزی می شود . منابع حمایت کننده و درگیر مشخص می شوند . آموزش های لازم جهت مداخله صورت می گیرد و برنامه طراحی شده به اجرا در می آید.</p>	
<p>گام پنجم نظارت و ارزشیابی</p> <p>در آخرین مرحله ، برای پایش و ارزشیابی طرح مداخله برنامه ریزی می شود . نظارت در طول برنامه سبب می شود برنامه به همان نحو پیش بینی شده ، پیش رفت نماید . عمل ارزشیابی مب تواند اثر بخشی برنامه و نکات قوت و ضعف را مشخص کند .</p>	

۳. استراتژی‌های پایشی

بیشتر بر پایه الگوهای تربیتی مثبت بزرگسالان استوار است و می‌تواند خطر رفتار بزهکارانه را کاهش دهد. در تدوین استراتژی‌ها مداخله توصیه‌هایی شده است که در جدول ۲ خلاصه شده است. توجه داشته باشید در برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری مدل برنامه پیشگیری پزشکی که شامل تشخیص و درمان باشد چندان کارآیی ندارد. بهترین رهیافت در برنامه ریزی استراتژی‌های هدف‌گرا و جامعه‌گرا است. اگر چه باید توجه داشت که یک برنامه هرگز جوابگوی همه جوامع نیست. اما عناصری از برنامه که لازم است مورد توجه قرار بگیرند عمدتاً مشترکند این نقاط مشترک عبارتند از: توجه به افراد در معرض خطر، توجه چند جانبه در مداخله، توجه و حمایت از مجریان برنامه و ارزشیابی برنامه‌های پیشگیری.

بخش چهارم: پیشگیری و بازداری اطفال و نوجوانان در مقابل بزهکاری

روشهای درمانی بسیار زیادی برای درمان و کاهش بزهکاری مورد استفاده قرار گرفته است اعتقاد عمومی بر اینست که گسترش برنامه‌های اجتماعی نظیر: گواهی پیش از ازدواج، تاسیس درمانگاههای ویژه برای زنان باردار و ایجاد زایشگاهها و درمانگاههای ویژه نوزادان، برقراری و کمک هزینه‌های خانوادگی و بالا بردن سطح آموزش و پرورش، روان درمانی فردی و گروهی، خانواده درمانی اصلاح رفتار، کارآموزی، تفریح و مطالعه کتاب و چندین عوامل دیگر، متناسب‌ترین راه برای پیشگیری و مقابله با زمینه‌های بروز ارتکاب جرم و بزه، بصورت تیتروار مورد اشاره قرار می‌گیرند. ایجاد محیطی آرام و سالم در خانواده برای اینکه خانواده از محیطی آرام و سالم برخوردار باشد رعایت نکاتی ضروری است.

۱. **برقراری دوستی و تفاهم بین والدین**: دوستی و تفاهم پدر و مادر موجب آسایش خاطر و اطمینان کودک و نوجوانان در خانواده می‌گردد. از هنگامی که نوزاد چشم به جهان می‌گشاید به محبت، لبخند، مواظبت و نگهداری نیازمند است. از این رو اگر در مواردی مشکلات و مسائلی در روابط پدر و مادر وجود داشته باشد، لازم است این مسائل را بین فرزندان آشکار نکنند یا احیاناً یکی در غیاب دیگری به انتقاد و بدگویی از طرف مقابل نپردازند. اگر پدر و فرزندان، مادر را مورد اهانت داشت؟ پس باید در روابط خانواده سعی شود با گذشت

وسازش روابط عمومی صمیمانه راروزبه روز مستهکم تر ساخته وانتظارات نا معقول وسخت گیری صمیمیت رابه سردی ودرگیری تبدیل نکنیم که دراین صورت اولین کسی که ضربه خواهد خورد، فرزندان معصوم وبی گناه می باشد.

۲. همبازی شدن با کودک ونوجوان : والدین باید امکان سرگرمی ، استراحت وتفریحات سالم را برای فرزندانیشان فراهم کنند . شرکت درمسابقات ورزشی ، رفتن به پارک وترتیب دادن مسافرتهاى دسته جمعی ، رفتن به باشگاه های ورزشی وتفریحی ، فرهنگی ومجماع دینی می تواند از بزهکاری جلوگیری کند . تفریح وورزش با کودکان ونوجوانان همیشه لذت بخش وشادی آفرین است .

۳. احترام ازرقابت درجلب محبت فرزندان : اگر والدین بخواهند که فرزندان آنها در کنارشان باقی بمانند ومسائل ساده باعث ارتباط روحی آنان نشود،باید بتوانند رابطه ای صمیمانه با فرزندان خود داشته باشند.علاوه براین ،وجود رابطه صمیمانه میان والدین وفرزندان محیط خانه را به پناهگاهی عاطفی وامن برای فرزندان تبدیل می کند که آنها می توانند درآن آرام گیرند،احساس امنیت کنند .

اگر محیط خانواده برای اعضای آن یک محیط دوستانه باشد ودختر بتواند در مواقع حساس که با یک بحران روحی روبرو می شود، موضوع را باپدر ویا مادر خود مطرح کند،قطعا از بسیاری از انحرافات که در سر راه دختران قرار می گیرد ،جلو گیری خواهد شد .

۴. عدم ایجاد ناسازگاری در محیط خانواده : ناسازگاری محیط خانواده ،کودکان ونوجوانان را تحت تاثیر قرار می دهد .اگر اختلاف والدین به طلاق وجدائی منتج گردد وطفل از محبت وتوجه والدین یایکی ازآنها محروم شود،از محیط زندگی گریزان واصولا دلسرد وافسرده خواهد شد واین وضع او رابه راه انحراف،لغزش وبزهکاری خواهد کشانید .

۵. عدم پرخاشگری والدین نسبت به خود ویا نسبت به فرزندان : پرخاشگری والدین نسبت به یکدیگر ویا نسبت به فرزندان خود،کودک را از محیط خانواده فراری وناراضی می سازد وممکن است این عدم رضایت او را به سمت بزهکاری سوق دهد .

۶. **پرورش حس اعتماد به نفس** : ازدست دادن اعتماد به نفس موجب فلج شدن فکرو روح انسان می شود، اورا ازخود مایوس ومتکی وابسته به دیگران بار می آورد . والدین به جای اینکه همواره روی نقاط ضعف فرزند خود انگشت بگذارند وبخواهند وبخواهند از طریق سرزنش اورا اصلاح کنند، باید در کنار نقاط ضعف بیشتر به نقاط مثبت وامتیازات او توجه کنند ودراین زمینه او راتائیدوتشویق نمایند تااعتماد به نفس او بیشترشود . توجه به نقاط مثبت باعث ایجاد واعتماد نسبت به والدین وبرقرار ارتباط روحی وعاطفی با آنها می شود .

۷. **حفظ شخصیت فرزندان** : جوانان ونوجوانان دوست دارند شخصیت او مورد توجه واحترام قرار گیرد وبه همین سبب به صورتهای مختلف به ابراز شخصیت می پردازد. اگرروزی دست به خطا زد ، سعی می کند که آن را ازدید دیگران پنهان سازد تا خوار نشود. از این حیث شایسته است :

اولا : از هر عملی که باعث خدشه دار کردن عزت وکرامت فرزندان می شود،اجتناب کنیم.اهانت،تحقیر،بکاربردن الفاظ طعن آلود، سرکوفت زدن ،شکست ها را به رخ او کشیدن، سرزنش بی جا، عواملی هستند که باعث از میان رفتن احساس شخصیت در فرزندان می شود.

ثانیا : برای اصلاح ومعایب فرزندان خود از روش های غیر مستقیم استفاده کنیم.

ثالثا : اگر لازم آید که خطائی را بخواهیم بطور مستقیم یاد آوری کنیم بهتر است این تذکر بصورت علنی و آشکار در حضور دیگران نباشد. ویا اگر فرزند خودش عذرخواهی کرد باید عذر او را به راحتی پذیرفت .

۸. **مشورت با فرزندان**: این مشورتهای سبب می شود :

اولا آنها احساس کنند که در خانواده به حساب می آیند بدین ترتیب آنچه را که دردل دارند با والدین خود درمیان بگذارند وهمین امر سبب پیدایش صمیمت و همدلی در خانواده می گردد.

ثانیا:اگر فرزندان مورد مشورت قرار گیرند این امر سبب می شود والدین به تدریج راه و روش فکر کردن و تصمیم گیری را به آنان بیاموزند برخی از افراد با وجود برخوردارى از تحصیلات

عالی ، در تصمیم گیری بسیار ناتوان بوده و در زندگی اجتماعی و خانوادگی با مشکلات جدی روبرو می شود. این افراد کسانی هستند که در محیط خانوادگی به درستی پرورش نیافته اند .

نتیجه گیری

اگر بسیاری از خانواده های ما و مریبان اجتماع به این عشق مولا علی (ع) که می فرمایند : (همانا قلب و جان و روان جوان مانند زمین خالی ، آماده ای است که هر بذری در آن پاشیده شود می پذیرد و باورش میکند .) ارج نهاده بودند و تعلیم و تربیت و آموزشهای صحیح و دادن آگاهی به موقع به جوانان و نوجوانان بذراستی و درستی رادر نهاد آنان کاشته بودند امروز باتصمیمی جدی و استوار به استقبال امور زندگی فردی و اجتماعی می شتافتند ولی متاسفانه این بذر به موقع در نهاد آنان پاشیده نشده و قلب آنان سخت گردیده و عقل و فکر آنان به امور دیگری مشغول است و بار کجی دردست آنهاست که آنان رابه سر منزل مقصود واقعی نخواهد رساند . بررسی های به عمل آمده نشان می دهد که باید فرزندان را از محبت سیراب کرد ، برای نوجوان ارزش قائل شد و همچنین تفریحات سالم برای فرزندان فراهم کرد و همچنین تعلیم و تربیت و آموزش های صحیح و دادن آگاهی به موقع به جوانان آنها را در مسیر درست راهنمایی می کند و با افزایش مراکز خدمات روانشناختی و مشاوره در همه مراحل زندگی ، کمک موثری در جهت مصون نگه داشتن افراد در برابر ارتکاب بزهکاری و اعمال مجرمانه جلوگیری می شود .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و ماخذ

۱. بذرافشان ، شهرزاد ، مقاله : پدیده بزهکاری در بین نوجوانان و جوانان و راههای پیشگیری ، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر .
۲. اتو کلاین ، برک: روانشناسی اجتماعی: ترجمه محمد علی کاروان، تهران: فرانکلین، ۱۳۵۶
۳. اشرف، احمد: کژرفتاری مسایل اجتماعی و آسیب شناسی اجتماعی: تهران: آموزشگاه عالی خدمت، ۱۳۵۵.
۴. اسعدی، حسن : پژوهشنامه ای درباره بحران جهانی مواد مخدر: تهران: اطلاعات علمی، ۱۳۶۹
۵. بخاریان، بهمن: بررسی ارتباط گروههای خونی و خصوصیات شخصی: تهران: اطلاعات علمی، ۱۳۶۹.
۶. حسنی، علی اکبر: نظری به قوانین جزایی اسلام: تهران :مجله مکتب اسلامی، ۱۳۶۲.
۷. دلاور، علی: مبانی نظری و علمی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی و تهران: رشد، ۱۳۷۴ .
۸. سخاوت، جعفر: آسیب شناسی اجتماعی : تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۶۸.
۹. سیابی، علی اکبر: روانشناسی جنایی: تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۲
۱۰. ساورخانی، باقر: مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده: تهران : دانشگاه پیام نور، ۱۳۴۳.
۱۱. سخاوت، جعفر: جامعه شناسی انحرافات اجتماعی: تهران : دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۴
۱۲. سیاسی، علی اکبر: روانشناسی جنایی: تهران: امیر کبیر، ۱۳۴۳.
۱۳. شبخاوندی، داور: جامعه شناسی انحرافات و آسیب شناسی اجتماعی: تهران: نشر و پخش، ۱۳۵۳
۱۴. شفیقی : تحقیقی در خصوص ۵۰ نوجوان معتاد به هروئین در کانون اصلاح و تربیت: تهران: حقوق دادگستری، ۱۳۵۷،
۱۵. شامیانی، هوشنگ : بزهکاری اطفال و نوجوانان : تهران : وستیار ، ۱۳۵۷ .
۱۶. صلاحی ، جاوید : کودکان و نوجوانان بزهکار و ناسازگار : تهران : گوتنبرگ ، ۱۳۵۵ .

۱۷. عبداللهی ، محمد : جزوه نظریه های جامعه شناسی : تهران : دانشکده علوم اجتماعی، ۱۳۷۳
۱۸. عباس ، عبدی : آسیب شناسی اجتماعی تاثیر زندان به زندانی : تهران : نور ، ۱۳۷۱ .
۱۹. قائمی ، علی: عوارض نابسامانی خانواده بر رشد و تربیت کودکان تهران: امیری، ۱۳۷۶
۲۰. کسن، ریموند: مقدمه ای بر جامعه شناسی، ترجمه مهدی کی نیا: تهران : ناشر مولف ۱۳۷۰ .
۲۱. کوئن ، بروس : درآمدی به جامعه شناسی ، ترجمه محسن ثلاثی : تهران : علمی، ۱۳۷۰
۲۲. کی نیا، مهدی : مبانی جرم شناسی : تهران : دانشگاه تهران ، ۱۳۷۰
۲۳. کازنو، ژان: جامعه شناسی رادیو و تلویزیون ، ترجمه جمشید ارجمند : تهران: رادیو و تلویزیون ملی ایران ۱۳۵۲ .
۲۴. گواراکیوس، ویلیام سی : بزهدکاری نوجوانان، ترجمه نجفی زاده : تهران: نمایشگاه کتاب کودک، ۱۳۶۷ .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی